

Nr 156.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkterna 14, 291 och 293, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1947/48 beräkna

dels till Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar ett förslagsanslag av 80 000 kronor;

dels till Understöd åt folkbiblioteksväsendet ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor;

dels till Bidrag till bildningsverksamhet bland sjömän ett anslag av 25 000 kronor;

dels till Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, ett anslag av 575 000 kronor;

dels till Understöd åt studiecirkelverksamhet ett anslag av 1 200 000 kronor;

dels till Understöd för anordnande av flyttande folkhögskolekurser ett anslag av 150 000 kronor;

dels till Bidrag till vissa bildningsförbund för organisations- och administrationskostnader ett anslag av 500 000 kronor;

dels till Bidrag till verksamheten vid hemgårdar ett anslag av 30 000 kronor;

dels till Bidrag till verksamheten vid studiehjem ett anslag av 30 000 kronor;

dels ock till Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande ett anslag av 450 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 204, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 7 mars 1947, för riksdagen framlagt slutliga förslag i ärendet på sätt närmare framgår under kapitel II i det följande.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft
dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Wagnsson* och *Wetter* (I: 38) och den andra inom andra kammaren

av herr *Lindberg* (II: 64), i vilka hemställts, att riksdagen måtte för nykterhetsfrämjande verksamhet bland sjömännen för nästa budgetår anslå 12 000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundelin* (I: 84) och den andra inom andra kammaren av herr *Stjärne m. fl.* (II: 133), i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära en utredning om inrättande av en folklig konstskola efter de riktlinjer som angivits i denna motion.

Beträffande innehållet i ifrågasvarande motioner hänvisas, i den mån detsamma ej framgår av den följande redogörelsen, till motionerna I: 38 och II: 133.

I. Åtgärder för främjande av det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Inledning.

Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen, att bidrag av statsmedel må utgå till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med vad chefen för ecklesiastikdepartementet i förenämnda statsrådsprotokoll (s. 3—77) förordat.

1944 års folkbildningsutredning har med skrivelse den 12 oktober 1946 framlagt första delen av sitt betänkande, omfattande utredning och förslag rörande det allmänna folkbildningsarbetet. En andra del, behandlande frågor rörande folkbildningsarbetet inom musikens, konstens och teaterns områden, beräknar utredningen kunna överlämna under innevarande år.

Det nu föreliggande betänkandet (stat. off. utr. 1946:68) innehåller efter en historisk översikt över det allmänna folkbildningsarbetet samt en kartläggning och statistik över folkbildningsverksamhetens nuvarande omfattning en sammanfattande redogörelse för folkbildningsarbetets allmänna förutsättningar, brister och svagheter. Mot bakgrunden av denna granskning drager utredningen därefter upp riktlinjerna för folkbildningsarbetets framtida gestaltning. I betänkandet understrykes, att statens uppgift främst är att giva studiearbetet i dess olika former hjälp till självhjälp och därvid stödja förefintliga tendenser i riktning mot ett kvalitativt studiearbete. Genom ekonomiskt stöd bör staten vidare enligt utredningens mening i görligaste mån undanröja de svårigheter, som för närvarande framkallas av sociala, ekonomiska och regionala förhållanden. Bildningsarbetet bör därtill sättas i tillfälle att bli uppsökande och initiativtagande på nya områden. Statens stöd får emellertid enligt betänkandet icke leda till att bildningsarbetets frihet inskränkes. Genom en byråkratisering skulle, fram-

håller utredningen, en av de viktigaste förutsättningarna för det fria bildningsarbetet ryckas undan. I enlighet härmed utgår utredningen från att bildningsverksamheten såsom hittills i första hand kommer att omhänderväras av enskilda organisationer, som lämnas en förhållandevis stor frihet vid användningen av de föreslagna statsunderstöden. Om föreskrift meddelas, att medel för de ändamål, till vilka statsunderstöd utgår, jämväl skola tillskjutas av kommuner, organisationer eller enskilda, vinnes enligt utredningens mening nödig begränsning av statens bidrag.

Ett genomförande av utredningens förslag har av utredningen beräknats medföra en sammanlagd kostnadsökning för statsverket av i runt tal 2 380 000 kronor. Omkring hälften av kostnadsökningen är att hänföra till av utredningen framlagt förslag om statsunderstöd till studiecirkelverksamhet.

Över utredningens förslag ha *yttranden* avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer. Den analys och värdesättning av folkbildningsarbetet, som utredningen lämnat, och den nyss antydda grundsyn, som utredningen anlagt, ha genomgående vunnit de hörda remissinstansernas gillande.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

En väsentlig orsak till de brister och svagheter, som vidlåda folkbildningsarbetet, torde vara att söka i ekonomiska förhållanden. Det synes mig under sådana omständigheter angeläget, att staten lämnar bildningsarbetet ett avsevärt ökat stöd, och jag kommer i det följande att i anslutning till utredningens förslag framlägga dels förslag om ökning av redan utgående statsunderstöd, dels ock förslag till nya stödåtgärder. Jag delar utredningens uppfattning, att stödet i första hand bör avse det kvalitetsbetonade studiearbetet, men finner det å andra sidan av vikt — icke minst av hänsyn till ungdomen — att understödsbestämmelserna icke formuleras så snävt, att en utbyggnad på bredden omöjliggöres. I likhet med utredningen finner jag det riktigt, att staten bygger sina stödåtgärder på förtroende för de organisationer, som handhåva bildningsverksamheten. De kontrollåtgärder, som bliva nödvändiga, böra i enlighet härmed utformas så, att bildningsarbetets frihet icke kringskäres.

I *motionerna I: 84* och *II: 133* anföres bland annat följande.

När det gäller den bildande konsten ange direktiven för 1944 års folkbildningsutredning, att den bör framkomma med förslag att främja förmedling till en större allmänhet av denna konst. Man räknar dock tydligen inte med att frågan om en folklig konstbildning skall tagas upp till behandling i detta sammanhang.

Det finns emellertid anledning att ägna uppmärksamhet åt denna fråga. Det finns för närvarande nämligen endast mycket begränsade utbildningsmöjligheter för den som vill ägna sig åt måleri, teckning eller skulptur som hobby på fritid. Undervisningen vid konstakademien och konstfackskolan avser ju att vara yrkesutbildning och kan därför icke ifrågakomma. Korrespondensinstitutet ha med sina kurser sökt att avhjälpa denna brist med,

som det förefaller, gott resultat men med ett handikap i denna arbetsform. En konstnärlig utbildning i stil med musikundervisningen vid Folkliga musikskolan i Inggesund skulle ha en uppgift att fylla. En folklig konstskola av detta slag skulle kunna bidra till att fördjupa det växande folkliga konstintresset, som tagit sig uttryck inte minst i det ökade antalet allmänna konstföreningar och klubbar vid olika företag och institutioner. Man skulle där kunna bereda möjlighet för konstintresserade personer att utan alltför stora kostnader få en fullvärdig handledning. Samtidigt skulle vid en sådan skola en viss allmänbildande undervisning kunna meddelas, såsom t. ex. i svensk och allmän historia, religions-, litteratur- och konsthistoria etc.

De redan nu befintliga folkhögskolorna äro inte statsägda, och det finnes ingen anledning att i detta speciella fall frångå denna princip. Statsmakternas medverkan skulle därför bli att tillsätta en utredning vari representanter för intresserade organisationer givetvis böra insättas, och att sedan ge en sådan folkhögskola ekonomiskt stöd. Som exempel på sådana organisationer kunna nämnas Riksförbundet för bildande konst, Konstnärernas riksförbund och Svenska slöjdföreningen. Man har anledning antaga att dessa och andra liknande föreningar skulle ha intresse av att delta i en sådan utredning. En del av näringslivets organisationer ha visat stort intresse för kulturella spörsmål, och det vore lämpligt att undersöka i vad mån man kan vinna deras medverkan.

Folkbildningsarbetets uppgifter och mål. Politiska och religiösa frågor. Metoder.

Utredningen understryker, att folkbildningsarbetet skall vara fritt och frivilligt. Den framhåller, att så länge skolväsendet ännu icke nått sin fulla utveckling, kommer en betydande del av det bildningsarbete, som måste betraktas som skolans uppgift, att ligga inom det frivilliga bildningsarbetets ramar. Vidare räknar utredningen till bildningsarbetets uppgifter att meddela fackbetonad bildning men anser det vara riktigt att draga en klart markerad gränslinje mellan yrkesutbildning och fackbetonad bildning och hänvisar därvid till att statsmakterna under de senaste decennierna mera målmedvetet sört för yrkesutbildningen. Bildningsarbetets främsta uppgift angives vara att uppväcka medborgarnas sinne för andliga värden och i olika avseenden medverka till vårt folks demokratiska fostran. Till den medborgerliga bildningen räknar utredningen även hembygdskunskap och hembygdsvård. Som det fria och frivilliga bildningsarbetets yttersta mål och syfte betecknas personlighetsbildningen.

För närvarande gäller, att åhörarna vid en föreläsning rörande politiska och religiösa frågor icke äga rätt att på sätt, som är medgivet vid föreläsningar i andra ämnen, framställa frågor och anhålla om förklaring i anslutning till föreläsningen. Utredningen, som finner, att något hinder ej bör föreligga för att en föreläsning i ett politiskt eller religiöst ämne följes av en frågetimme, föreslår, att detta förbud borttages. I fråga om studiecirklarna föreslår utredningen, att även där politiska och religiösa ämnen

skola få behandlas. Garantien mot missbruk ligger enligt utredningens förmenande dels i det förtroende, som man kan hysa för bildningsorganisationerna, dels i de inspektionsmöjligheter, som bliva en följd av det föreslagna statsunderstödet.

Utredningen framhåller, att folkbildningsarbetet ständigt måste förnya sina metoder att meddela kunskaper och färdigheter. I detta syfte föreslår utredningen, att ett årligt belopp å 5 000 kronor ställes till förfogande för psykologisk-pedagogiska institutet i Stockholm att av detta användas för forskningsarbete rörande folkbildningsarbetets metoder.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Utredningens uttalanden om folkbildningsarbetets uppgifter och mål ge mig icke anledning till erinringar. Vad angår gränsdragningen mellan fackbetonad bildning och yrkesutbildning, är det tydligt, att en sådan kan erbjuda svårigheter. I princip finner jag emellertid en gränsdragning befogad och utgår liksom utredningen från att studier, som avse yrkesutbildning, icke skola understödjas i de former, som kunna komma att gälla för det fria bildningsarbetet. Jag förutsätter likväl, att understöd kommer att utgå i de fall, då tveksamhet kan råda om studierna avse fackbetonad bildning eller yrkesutbildning. Till frågan om på vad sätt och i vilken utsträckning staten i andra former skall lämna sitt stöd åt studier, som avse yrkesutbildning, är jag icke beredd att taga ställning i detta sammanhang.

I likhet med utredningen anser jag, att staten bör understödja bildningsarbete på det politiska och religiösa området enligt samma grunder, som gälla för annat bildningsarbete. Det synes mig vara ett statligt intresse att främja en politisk och religiös upplysningsverksamhet, som icke har karaktär av propaganda för den ena eller andra riktningen. Därest missbruk skulle förekomma, torde även med de begränsade kontrollmöjligheter, som utredningen föreslagit, erforderlig rättelse kunna vinnas.

I likhet med utredningen finner jag ett stöd för vetenskaplig forskning rörande folkbildningsarbetets metoder motiverat. Jag har icke något att erinra mot storleken av det av utredningen föreslagna beloppet å 5 000 kronor. Medel för ändamålet torde lämpligen böra anvisas under det å åttonde huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till psykologisk-pedagogiska institutet. Då Kungl. Maj:t redan underställt riksdagen frågan om anslag till institutets verksamhet för budgetåret 1947/48, torde emellertid med anvisandet av medel för nu ifrågavarande ändamål kunna anstå till ett följande budgetår.

Korrespondensundervisning m. m.

Departementschefen har å s. 8—32 av förevarande proposition — var till utskottet får hänvisa — närmare redogjort för vissa i detta sammanhang aktuella spörsmål och angivit sin inställning till de under nedan angivna rubriker berörda frågorna, nämligen:

5. Korrespondensundervisning (sid. 8—11),
6. Filmen (sid. 11—13),
7. Anknytningen till annat bildningsarbete (sid. 13 och 14),
8. Ungdomen och folkbildningsarbetet (sid. 15),
9. Landsbygd och städer (sid. 15—18),
10. Försvaret och folkbildningsarbetet (sid. 18—20),
11. Lokalfrågan (sid. 20—23),
12. Hemgårdar och studiehjem (sid. 23 och 24),
13. Utbildning av lärare och ledare (sid. 25—28),
14. Olika lärarykternas utnyttjande i folkbildningsarbetet (sid. 29—31) samt
15. Bokförsörjningsfrågan (sid. 31 och 32).

Föreläsningar.

Utredningen framhåller, att såväl den enstaka föreläsningen som föreläsningsserien ha betydelsefulla uppgifter att fylla i bildningsarbetet. I fråga om föreläsningsserierna föreslår utredningen en utökning av verksamheten och finner en ökning av statsunderstödet påkallad även med hänsyn till önskvärdheten av att nedbringa kostnaderna för de anordnande organisationerna. Det nu gällande villkoret, att dessa serier skola anordnas i samband med studiecirkelarbete, föreslås omformulerat för att möjliggöra, att föreläsningsserier även anordnas i anslutning till annat lokalt organiserat bildningsarbete.

När det gäller den vid föreläsninganstalterna bedrivna verksamheten — som i huvudsak har formen av enstaka föreläsningar — påpekar utredningen, att den redan i sin översikt över folkbildningsarbetets brister fäst uppmärksamheten vid den tendens i riktning från kunskapsmeddelelse till underhållning, som föreläsningens verksamhet kan uppvisa. Utan att på något sätt vilja förringa värdet av en kulturell förströelse av allmänbildande innehåll finner utredningen angeläget, att man söker på allt sätt understödja de försök, som från föreläsningens organisationernas sida gjorts och göras för att vidmakthålla den kunskapsgivande karaktären hos föreläsningens verksamhet. Detta förutsätter enligt utredningens mening ökade statsunderstöd och en förnyelse av föreläsningens verksamhets former och metoder.

Som ett medel att höja kvaliteten hos föreläsningens verksamhet förordar utredningen en utjämning av kostnaderna för föreläsarnas resor, i det att den framhåller, att hänsynen till resekostnaderna många gånger tvingar föreläsningens anstalterna att nöja sig med mindre kvalificerade föreläsare, bosatta i närheten av föreläsningssorten. En utjämning skulle även innebära ett rättvist tillgodoseende av landsbygdens intressen. Det nu utgående särskilda understödet till föreläsningens anstalter, belägna i avlägset liggande

och ekonomiskt mindre bärkraftiga kommuner, för av dem havda resekostnader för föreläsare har enligt utredningens mening icke visat sig svara mot sitt syfte.

Även en kvantitativ utökning av föreläsningsverksamheten föreslås. Utredningen framhåller, att det synes angeläget, att ökade möjligheter beredas för föreläsningsverksamhet på orter, där lokala föreläsningsanstalter icke finnas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter. Enligt utredningens mening har denna form av föreläsningsverksamhet en mycket stor uppgift att fylla som grund för blivande föreningar och kanske i ännu högre grad som inledning och komplement till folkbildningskurser. Även enskilda organisationer kunna genom detta anslag få möjlighet att bedriva bildningsverksamhet i form av föreläsningar.

Förutom de redan berörda ökningarna av anslagsmedlen till föreläsningsserier och till föreläsningar på orter, där lokala föreläsningsanstalter icke finnas, innebär utredningens förslag ökat understöd till centralbyråer och föreläsningsförbund samt en omläggning av grunderna för understöden till föreläsningsanstalterna.

Departementschefen har för sin del anfört huvudsakligen följande.

Jag kan i stort sett biträda utredningens nu ifrågavarande förslag. Jag förordar sålunda, såsom närmare framgår av anslagsberäkningarna i det följande, vissa ökningar av de nu utgående understöden till föreläsningar i samband med studiecirkelarbeta (föreläsningsserier) och till föreläsningar på orter, där lokala föreläsningsanstalter saknas, eller genom andra organisationer än dylika anstalter. Förstnämnda föreläsningar torde, i enlighet med vad utredningen föreslagit, böra benämnas »föreläsningar i anslutning till lokalt organiserat studiearbete». Likaså finner jag på av utredningen anförda skäl en ökning motiverad av anslagsmedlen till understöd åt centralbyråer och åt föreläsningsförbund. Ur anslagsmedlen till understöd åt centralbyråer torde i fortsättningen böra utgå bidrag jämväl till arbetarnas bildningsförbunds centralbyrå. Till frågan om anslagsbeloppens storlek tager jag ställning i det följande.

Vad angår understödet till de lokala föreläsningsanstalterna, förordar jag i likhet med utredningen och remissinstanserna, att statsunderstödet utgår i förhållande till det antal föreläsningar, som anstalten anordnar. Jag har också blivit övertygad om behovet av en utjämning av kostnaderna för föreläsarnas resor. En dylik utjämning skulle innebära avsevärda fördelar framför nu gällande system, icke minst med hänsyn till landsbygdens intressen. Däremot är jag icke beredd att nu — såsom i några remissyttranden påyrkats — föreslå åtgärder i syfte att åstadkomma en utjämning jämväl av kostnaderna för traktamentsersättningar åt föreläsare. I fråga om understödsbeloppens storlek tillstyrker jag utredningens förslag, att statsunderstödet skall utgå med 25 kronor för varje av anstalten anordnad föreläsning upp till ett antal av 10 för år samt med 10 kronor för varje föreläsning därutöver. Utredningen har vid avgivandet av sitt förslag utgått från ett föreläsningsarvode av 30—40 kronor för föreläsning. Enligt vad jag under hand erfarit, ha föreläsningsorganisationerna numera höjt arvodet till 45 kronor för föreläsning. Som följd härav skulle med ett stats-

understöd av 25 kronor per föreläsning och en resekostnadsersättning av — enligt utredningens beräkning — i medeltal 10 kronor per föreläsning de mindre föreläsningensanstalterna icke — såsom i betänkandet förutsättes — komma i åtnjutande av ett sammanlagt bidrag ungefärligen motsvarande föreläsningensarvodet. Även om jag i och för sig finner en ökning av det tidigare gällande föreläsningensarvodet rimlig, är jag emellertid icke beredd att nu av denna orsak förorda en ökning av de av utredningen föreslagna understödsbeloppen, detta så mycket mindre som det icke synes utslutet, att resekostnadsersättningen i medeltal kan komma att överstiga 10 kronor per föreläsning.

Utredningens förslag, att som villkor för understöd till lokal föreläsningensanstalt skall gälla, att föreläsningarnas antal för år icke bör understiga 10, har mötts av erinringar från landsbygdshåll. Jag finner invändningarna bärande och förordar i likhet med skolöverstyrelsen, att antalet nedsättes till 8, med rätt för överstyrelsen att medgiva ytterligare nedsättning, då särskilda förhållanden sådant påfordra. Någon undre gräns för skolöverstyrelsens dispensrätt synes mig icke erforderlig.

Utjämnningen av kostnaderna för föreläsarnas resor torde i enlighet med utredningens förslag böra genomföras på så sätt, att resekostnaderna ersättas ur ett särskilt för ändamålet anvisat anslag av förslagsanslags natur, vilket torde böra ställas till skolöverstyrelsens förfogande. Resekostnadsersättning av statsmedel torde vid varje anstalt böra utgå för högst 30 föreläsningar per år. Den torde böra beräknas enligt reseklass II i allmänna resereglementet. En utbetalning efter av vederbörande föreläsare utställd reseräkning torde vara att föredraga framför det av utredningen föreslagna förfarings sättet. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga bestämmelser i fråga om utbetalningsförfarandet. För att nödig sparsamhet skall iakttagas torde böra föreskrivas, att anstalt för förmedling av föreläsningar skall aktgiva på att längre föreläsningsresor såvitt möjligt anordnas i form av turnéer.

Jag biträder utredningens förslag om anvisande av 3 000 kronor till resestipendier åt deltagare i av skolöverstyrelsen anordnade konferenser för föreläsare och om utgivande genom överstyrelsens försorg av förteckningar över föreläsare och föreläsningensämnen.

Landsorganisationen har i sitt remissyttrande föreslagit, att 20 000 kronor måtte anvisas till föreläsningar i samband med central kursverksamhet, anordnad av till studieförbund anslutna organisationer. Förslaget innebär såtillvida ett avsteg från hittills följda principer för den statsunderstödda föreläsningens verksamheten som ifrågavarande föreläsningar beräknas icke vara offentliga utan enbart rikta sig till organisationens egna medlemmar. Det synes mig emellertid uppenbart, att den verksamhet, som här avses, har ett bildningsvärde, som väl kan jämföras med de offentliga föreläsningarnas. Med hänsyn härtill vill jag icke motsätta mig ett statligt stöd till den föreläsningens verksamhet, som här är i fråga. Som villkor torde böra föreskrivas, att föreläsningarna skola vara av allmänbildande karaktär och icke avse den anordnande organisationens egna förhållanden samt att föreläsare och föreläsningensämnen skola väljas ur av skolöverstyrelsen utgivna eller godkända förteckningar eller också eljest vara på förhand godkända av skolöverstyrelsen. Mot storleken av det föreslagna anslagsbeloppet har jag intet att erinra. Det torde böra ställas till skolöverstyrelsens förfogande att av överstyrelsen fördelas på liknande sätt som an-

slagsmedlen till föreläsningsverksamhet i anslutning till lokalt organiserat studiearbete.

Det av föreläsningsförbundens riksorganisation framlagda förslaget, att föreläsningsanslaget i dess helhet skall erhålla karaktären av förslagsanslag kan jag icke biträda.

Folkbildningskurser.

Å s. 41—44 av förevarande proposition har departementschefen lämnat en närmare redogörelse för utredningens förslag rörande understödandet av ifrågavarande verksamhet samt angivit sin egen inställning till detsamma. Utskottet får hänvisa till propositionen i nämnda del.

Studiecirklar.

Departementschefen har härutinnan anfört huvudsakligen följande.

Om man bortser från det anslag, som under åren 1924/25—1939/40 utgick för anordnande av universitetscirklar, har studiecirkelverksamheten hittills endast erhållit statligt stöd i den formen, att riksförbund för studiecirkelverksamhet (studieförbund) erhållit statsunderstöd för folkbiblioteksverksamhet i sammanhang med studiecirkelarbeta. Att studiecirkelarna det oaktat kunnat utvecklas till en så omfattande och betydelsefull gren av folkbildningsarbetet är ett otvetydigt vittnesbörd om å ena sidan studiecirkelmetodens värde och å andra sidan den starka idealitet, som burit upp och alltjämt bär upp det folkliga bildningsarbetet. Detta betyder emellertid icke, att ett statligt stöd är opåkallat. Såsom av utredningen framhållits kunna såväl de cirklar, som syssla med elementära ämnen som de som ägna sig åt ämnen av allmänt bildande karaktär, från olika utgångspunkter göra gällande, att ett främjande av deras verksamhet ligger i statens intresse.

Jag förordar därför ett statligt stöd till studiecirkelverksamheten. I betraktande av studiecirkelverksamhetens stora betydelse torde stödet böra givas en förhållandevis vid omfattning.

För att en studiecirkel skall kunna erhålla statsunderstöd, bör den fylla vissa krav i fråga om studiearbetets standard. Jag är ense med utredningen om att dessa krav icke få innebära en ingående statlig kontroll av verksamheten. Jag kan därvid ansluta mig till utredningens uppfattning, att kontrollen av lärarnas och ledarnas kvalifikationer m. m., när det gäller cirklar, anslutna till studieförbund, i största möjliga utsträckning bör kunna anförtros åt vederbörande studieförbund, under förutsättning att detta har tillgång till kvalificerad bedömare (studierektor). Då det blir denne, som gentemot de statliga myndigheterna kommer att bära ansvaret för bildningsarbetets kvalitet, synes det mig rimligt, att hans kompetens, på sätt utredningen föreslagit, provas av skolöverstyrelsen. I anledning av vad landsorganisationen i detta avseende anfört må framhållas, att den ifrågasatta kompetensprövningen givetvis icke får innebära uppställandet av kompetenskrav, som äro oförenliga med eller främmande för folkbildningsarbetets egenart. I fråga om studiecirklar, som icke äro anslutna till något studieförbund, torde kontrollen i enlighet med utredningens förslag böra handhavas av skolöverstyrelsen.

Med hänsyn till kraven i fråga om deltagarantal och studietid samt grunderna för statsunderstödet beräkning föreslås i betänkandet en uppdelning av cirkelarna i grundcirkel, bildningscirkel, ungdomscirkel och universitetscirkel. Av remissyttrandena framgår, att uppdelningen i grundcirkel och bildningscirkel visserligen ur vissa synpunkter kan anses befogad, men att den i praktiken torde komma att erbjuda betydande svårigheter. Under sådana omständigheter synes mig dylik uppdelning, innebärande skilda krav i fråga om deltagarantal och studietid samt olika understödsgrunder, böra undvikas. Vad ungdomscirkelarna angår, kan det vara motiverat att tillerkänna dessa en särställning i understödshänseende. Å andra sidan synes det icke nödvändigt att i fråga om studietid och deltagarantal ställa andra krav på dessa cirkel än på cirkel, som ha övervägande vuxna medlemmar. Utredningens definition av ungdomscirkeln torde emellertid för undvikande av att cirkel med övervägande vuxna medlemmar söka understöd som ungdomscirkel böra kompletteras med en föreskrift, att cirkelns medlemmar skola till övervägande del och till minst det antal, som föreskrives som minimum för cirkeln, bestå av personer i åldern 14—18 år. Med den speciella karaktär, som universitetscirkelarna ha, torde det vara riktigt att ställa särskilda krav i fråga om dessas deltagare.

Jag utgår således från att samma krav i fråga om studietidens längd och antal deltagare i sammankomsterna skola ställas på alla studiecirkel, bortsett från universitetscirkelarna. Det synes mig därvid skäligt att göra en bestämd skillnad mellan krav på studietidens längd och krav på ett visst minimiantal deltagare. Medan det förra kravet är ett kvalitetskrav, är det senare kravet närmast en fråga om hur långt statens ekonomiska stöd bör sträcka sig.

Enligt utredningens förslag skulle för grundcirkel krävas ett minimum av 24 studietimmar, fördelade på 12 sammankomster, och för bildnings- och ungdomscirkel ett minimum av 16 studietimmar, fördelade på 8 sammankomster. I båda fallen har skolöverstyrelsen ansetts böra kunna medgiva nedsättning. Skolöverstyrelsen har i sitt remissyttrande som ett gemensamt minimum förordat 20 studietimmar, fördelade på 10 sammankomster. Från landsbygdsorganisationernas sida har gjorts gällande, att även ett minimum om 20 studietimmar ingåve allvarliga betänkligheter. Ett minimum av 16 studietimmar, fördelade på 8 sammankomster, har angivits som det strängaste krav, som kan uppställas för landsbygdens vidkommande.

För egen del kan jag helt ansluta mig till vad av de olika remissinstanserna yttrats angående vikten av att landsbygdens studiearbete främjas. Det synes mig också tydligt, att landsbygdens kommunikations- och arbetsförhållanden kunna göra avvikelser från en huvudregel nödvändiga. Å andra sidan finner jag det angeläget, att det studiearbete, som erhåller statsunderstöd, har karaktären av verkliga studier. En garanti för detta synes mig ligga i studietidens längd. Särskilt när det gäller studier i elementära ämnen måste studierna ha en icke alltför obetydlig omfattning, om något resultat skall nås. Under sådana omständigheter förordar jag i likhet med skolöverstyrelsen, att som villkor för understöd kräves minst 20 studietimmar, fördelade på 10 sammankomster. Jag förutsätter dock, att dispens lämnas i alla sådana fall, där kommunikationer och arbetsförhål-

landen göra en dispens motiverad. Likaså utgår jag från att dispens skall kunna medgivas i fråga om studiecirklar, som syssla med mera kvalificerade ämnen och där hemarbetet kan väntas vara av betydande omfattning. Det synes mig angeläget, att dispensförfarandet icke blir alltför omständligt. Lämpligen torde skolöverstyrelsen böra lämna studieförbunden meddelande angående de generella villkoren för dispens.

I fråga om kravet på ett visst minimiantal deltagare har skolöverstyrelsen föreslagit en minimisiffra av 8 deltagare, medan från landsbygdsorganisationernas sida framhållits, att ett minimikrav av 5 deltagare är det strängaste, som kan ifrågakomma för studiecirkelverksamheten på landsbygden. Som jag redan antytt, är det här fråga om en avvägning av det statliga understödets omfattning. Under sådana omständigheter finner jag mig kunna biträda, vad landsbygdsorganisationerna föreslagit, och förordar, att minimiantalet deltagare fastställs till 5. Jag förordar likaså de av utredningen förutsatta dispensmöjligheterna i fråga om bland annat musikcirklar, varigenom beträffande cirklar av sistnämnda slag statsunderstöd skulle kunna beviljas vid övningar med ända ned till 2 deltagare.

När det gäller att fastställa de grunder, efter vilka understödet till studiecirkelverksamheten skall utgå, finner jag det riktigt att, såsom utredningen föreslagit, låta understödets storlek bestämmas i förhållande till de verkliga kostnaderna för cirkelverksamheten. Jag kan också ansluta mig till förslaget, att understödet i princip skall utgå med hälften av cirkelarnas verkliga utgifter för av utredningen angivna ändamål med den begränsning, som kan ligga däri, att maximibelopp fastställas för de statliga bidragen till lärare, ledare och korrespondenskurser samt för kostnaderna per cirkeldeltagare för studieplaner och grundböcker. Jag förordar likaledes, att ungdomscirklar erhålla ett förhållandevis högre bidrag än cirklar för vuxna och har intet att erinra mot att bidraget bestämmas till tre fjärdedelar av kostnaderna för lärare, ledare och korrespondenskurser samt till hälften av kostnaderna för studieplaner och grundböcker. Det av jordbrukarungdomens förbund i detta sammanhang framlagda förslaget, att bidragen till studiecirkelarna skulle ökas med 50 procent i samma utsträckning som cirkelmedlemmarna äro under 18 år, torde i praktiken leda till ett invecklat redovisningsförfarande, som bör undvikas.

I fråga om de särskilda bidragsbeloppens storlek ansluter jag mig till vad skolöverstyrelsen föreslagit. Jag förordar alltså en maximering av statsbidraget till 3 kronor per studietimme i fråga om lärararvodet, till en krona per studietimme i fråga om ledararvodet, till 50 kronor i fråga om korrespondenskurs och till 5 kronor per cirkelmedlem i fråga om kostnaderna för studieplaner och grundböcker. För ungdomscirkelarna böra dock motsvarande maximibelopp utgöra 4 kronor 50 öre, en krona 50 öre, 75 kronor samt 5 kronor.

Utredningen har föreslagit, att bildningscirkel skulle få rätt att med bidrag av statsmedel i begränsad omfattning anlita föreläsare. Med det sammanförande av grundcirklar och bildningscirklar, som här har förordats, torde denna förmån, i enlighet med vad skolöverstyrelsen föreslagit, böra beredas samtliga studiecirklar för vuxna. Däremot synes mig icke tillräckliga skäl föreligga för att, såsom jordbrukarungdomens förbund förordar, utsträcka rätten till att gälla även ungdomscirklar.

Enligt utredningens förslag skall understöd till annan studiecirkelverk-

samhet än universitetscirklar utgå från ett särskilt å riksstaten uppfört obetecknat anslag. Utredningen har emellertid framhållit, att ett tillämpande av de av utredningen förordade principerna skulle som konsekvens kräva ett förslagsanslag. Ett stort antal av de hörda remissinstanserna har i enlighet härmed föreslagit, att anslaget uppföres som förslagsanslag. I dessa förslag har skolöverstyrelsen instämt under framhållande av att de budgettekniska fördelarna av ett obetecknat anslag bleve förhållandevis obetydliga i jämförelse med de administrativa nackdelarna. Jag kan ansluta mig till denna skolöverstyrelsens uppfattning. Det synes mig uppenbart, att det stöd till studiecirkelverksamheten, som avses med här ifrågasvarande anslag, icke når sitt fulla värde, om icke den studiecirkel, som planerar sitt arbete, på förhand kan veta, att ett statsunderstöd av en viss omfattning kommer att utgå under förutsättning, att cirkeln fyller vissa villkor. Jag förordar alltså, att anslaget till understöd åt studiecirkelverksamhet uppföres som förslagsanslag.

Som framgår av vad jag redan yttrat tillstyrker jag, att understöd på nytt utgår till universitetscirklar. Jag delar utredningens uppfattning om värdet av denna kontakt mellan eliten inom folkbildningsarbetet och företrädare för den vetenskapliga forskningen. I likhet med flertalet av de hörda universitetsmyndigheterna kan jag emellertid icke förorda utredningens förslag, att stipendierad docent skall få utbyta sin undervisningsskyldighet mot skyldighet att leda universitetscirklar och att i samband därmed medel skola anvisas för inrättande av två nya docentstipendier vid universiteten i Uppsala och Lund. I stället torde ur det särskilda anslag till understöd åt universitetscirklar, som enligt utredningens förslag skall ställas till skolöverstyrelsens förfogande för bland annat anordnandet av studiecirklar, ledda av läroverkslärare med docentkompetens, böra bestridas lärarkostnaderna jämväl för av universitetslärare ledda cirklar. Vad utredningen i övrigt föreslagit med avseende å understödsgrunderna anser jag mig i hudsak kunna godtaga. Det synes mig dock skäligt, att bidrag av statsmedel jämväl utgår till bestridande av lärarnas rese- och traktamentskostnader, där sådana förekomma. Ifrågasvarande cirklar torde böra kunna anordnas i anslutning till såväl universiteten som de båda högskolorna i Stockholm och Göteborg. Såsom ledare böra kunna anlitas nuvarande och förutvarande universitetslärare liksom andra lärare med docentkompetens.

Radio m. m.

Departementschefen har å sid. 59—72 av propositionen nr 204 — vartill utskottet får hänvisa — under nedan angivna rubriker behandlat olika i förevarande sammanhang aktuella frågor, nämligen

19. Radio (sid. 59 och 60),
20. Bibliotek (sid. 60—63),
21. Enskilda studier (sid. 63 och 64),
22. Nya bildningsformer (sid. 64 och 65),
23. Studieförbund (sid. 65—69) samt
24. Samverkan inom folkbildningsarbetet (sid. 69—72).

Tillsynsmyndighet.

Utredningen föreslår, att frågorna rörande allmän folkbildning i fortsättningen handläggas av en särskild folkbildningsrotel inom överstyrelsens folkskolavdelning. På grund av det nära sambandet mellan folkbildningsarbetet och folkhögskolorna föreslås, att även ärenden rörande dessas verksamhet skola handläggas av denna rotel liksom ärenden rörande nykterhetsundervisningen och rörande allmän ungdomsvård. I detta avseende erinrar utredningen om att ungdomsvårdskommittén i skilda sammanhang föreslagit skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet. Ärenden rörande folk- och skolbibliotek böra däremot enligt utredningens mening såsom hittills handläggas av biblioteksroteln.

Vid sidan av den föreslagna folkbildningsroteln inom skolöverstyrelsen föreligger enligt utredningens mening ett uppenbart behov av ett rådgivande och initiativtagande organ, så sammansatt, att det kan sägas representera hela det frivilliga bildningsarbetet i vårt land. Något sådant organ finnes icke för närvarande. För ändamålet föreslår utredningen, att en statens folkbildningsnämnd, knuten till skolöverstyrelsens folkbildningsrotel, tillsättes. En sådan nämnd skulle enligt utredningens mening betyda ett kraftigt stöd för rotelns rådgivande verksamhet; den skulle genom att själv taga initiativ på folkbildningsområdet kunna verksamt befördra bildningsarbetets utveckling; den skulle kunna ingripa mot eventuella osunda tendenser, vare sig dessa taga sig uttryck i statlig byråkrati eller organisationbunden likriktning; den skulle slutligen, om så befanns lämpligt, kunna höras i samband med att skolöverstyrelsen avgav sina riksdagspetita rörande folkbildningsfrågor.

Som ordförande i nämnden föreslås chefen för folkbildningsroteln skola fungera och som sekreterare lämplig person bland rotelns övriga personal. Vad angår nämndens sammansättning i övrigt, har utredningen diskuterat, huruvida ledamöterna skola utses av Kungl. Maj:t eller av vederbörande organisationer. Med hänsyn till att nämnden skall vara ett representativt organ, har utredningen stannat för det senare alternativet. De organisationer, som enligt förslaget skola representeras i nämnden genom vardera en representant utsedd för en tid av två år äro följande: vart och ett av de statsunderstödda studieförbunden, föreläsningsförbundens riksorganisation, folkbildningsförbundet, envar av de statsunderstödda centralbyråerna för förmedling av föreläsningar, svenska folkhögskolans lärarförening, AB radiotjänst, Sveriges allmänna biblioteksörening, försvarsstaben, riksförbundet för bildande konst, amatörteaterns riksförbund och musikfrämjandet. Därjämte föreslås, att universiteten skola representeras genom en av universitetskanslern för samma tid utsedd ledamot. För varje ledamot skall i samma ordning utses suppleant.

Enligt utredningens mening bör folkbildningsnämnden normalt samman-

träda endast en gång om året, varvid chefen för folkbildningsroteln skulle lämna en översikt över folkbildningsarbetets utveckling under det gångna året. Om skolöverstyrelsen så funne lämpligt eller tio av nämndens ledamöter det begärde, skulle nämnden kunna sammankallas även mellan de årliga sammanträdena för behandling av viss fråga.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Den ökade omfattning, som statsunderstödet till folkbildningsarbetet kommer att få vid bifall till vad jag i det föregående förordat, gör en förstärkning av skolöverstyrelsens arbetskrafter oundgänglig. I likhet med utredningen och remissinstanserna finner jag det därvid angeläget, att överstyrelsen sättes i stånd att vid sidan av nödig kontroll över statsunderstödens användning bedriva en rådgivande och stimulerande verksamhet.

Jag förordar förslaget om inrättande av en särskild folkbildningsrotel inom skolöverstyrelsen med ett undervisningsråd såsom chef. Jag kan även biträda utredningens förslag om inrättandet av två konsulentbefattningar för allmän folkbildning. Härutöver torde en viss förstärkning av överstyrelsens biträdes- och amanuenspersonal bliva erforderlig vid bifall till de av mig förordade åtgärderna till främjande av folkbildningsarbetet.

Med avseende å den föreslagna folkbildningsnämnden kan jag i huvudsak biträda vad utredningen föreslagit. Jag delar utredningens uppfattning, att en dylik nämnd skulle betyda ett värdefullt stöd för folkbildningsrotelns verksamhet. Liksom skolöverstyrelsen förutsätter jag, att nämnden utslutande skall vara ett rådgivande organ. Nämnden synes mig, såsom överstyrelsen förordat, böra utökas med en representant för federationen Sveriges allmänna folkskolläraförörening och en för läroverksläraarnas riksförbund. Däremot är jag icke beredd att nu tillstyrka en ytterligare utökning av nämnden i förhållande till utredningens förslag för att möjliggöra en representation för korrespondensinstitutet. Folkbildningsrotelns chef torde, såsom utredningen föreslagit, böra tjänstgöra såsom ordförande vid nämndens sammanträden. Erfarenheterna torde få utvisa, om det kan anses tillfyllest, att nämnden normalt sammanträder endast en gång per år. Mot förslaget, att nämnden skall sammanträda, då minst fem ledamöter så önska, har jag icke något att erinra. Nämndens genom val utsedda ledamöter torde vid deltagande i sammanträde med nämnden böra äga åtnjuta dagarvode enligt kommittékungörelsen samt resekostnads- och traktamentsersättning enligt rese- och traktamentsklass IA i allmänna resereglementet. Till medelsanvisningen härför tager jag ställning i annat sammanhang.

Utskottet.

Utskottet vill i anledning av vad departementschefen inledningsvis anfört framhålla, att utskottet i likhet med departementschefen finner det angeläget, att staten lämnar folkbildningsarbetet ett avsevärt ökat stöd samt att stödet i första hand bör avse det kvalitetsbetonade studiearbetet, varvid likväl — såsom departementschefen framhållit — bör iakttagas att understödsbestämmelserna icke formuleras så snävt, att en utbyggnad på bredden omöjliggöres.

I motionerna I: 84 och II: 133 har yrkats, att riksdagen skulle i skrivelse

till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande inrättandet av en folklig konstskola. I direktiven för 1944 års folkbildningsutredning har angivits, att utredningsmännen borde pröva de möjligheter, som kunde föreligga att från statens sida främja en folklig konstuppfostran genom förmedling av den bildande konsten, teatern m. m. Enligt vad utskottet har sig bekant äro dessa spörsmål för närvarande föremål för behandling inom utredningen. Att nu utan avvaktan på det resultat, vartill utredningen härvid må komma, hos Kungl. Maj:t hemställa om särskild utredning beträffande den av motionärerna berörda frågan kan utskottet icke finna lämpligt, varför utskottet avstyrker bifall till det i ovannämnda motioner framställda yrkandet.

Med anledning av vad departementschefen anfört och föreslagit i fråga om bildningsarbetet på det politiska och religiösa området vill utskottet framhålla, att utskottet i likhet med departementschefen funnit det vara ett statligt intresse att främja en på förevarande områden bedriven upplysningsverksamhet, som icke har karaktär av propaganda för den ena eller andra riktningen.

Vad föreläsningsverksamheten beträffar har utskottet ansett sig böra understryka vikten av att den kunskapsgivande karaktären hos denna verksamhet upprätthålles av föreläsningsorganisationerna.

I fråga om statligt stöd till studiecirkelverksamheten ansluter utskottet sig till vad av departementschefen i sådant avseende förordats. Departementschefen har i likhet med skolöverstyrelsen ansett, att såsom villkor för understöd böra krävas minst 20 studietimmar, fördelade på 10 sammankomster. Departementschefen har emellertid förutsatt, att dispens från detta villkor skulle lämnas dels i sådana fall, där kommunikationer och arbetsförhållanden gjorde detta motiverat, dels ock i fråga om studiecirklar, som sysslade med mera kvalificerade ämnen och där hemarbetet väntades vara av betydande omfattning. Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot att såsom departementschefen förordat vissa dispensmöjligheter komma att föreligga på förevarande område.

Departementschefen har i likhet med utredningen ansett, att skolöverstyrelsen även i fortsättningen skall vara tillsynsmyndighet för det fria folkbildningsarbetet. För handläggningen av dessa ärenden bör enligt departementschefens förslag inrättas en särskild folkbildningsrotel med ett undervisningsråd såsom chef. Utskottet är ense med departementschefen om lämpligheten av en dylik anordning. Den nya roteln torde i huvudsak böra tillföras de grupper av ärenden, som av utredningen angivits. Vid den ändrade arbetsfördelning inom överstyrelsens folkskolavdelning, som blir en följd av inrättandet av folkbildningsroteln, torde enligt utskottets mening böra tillses, att den nya roteln arbetsböda lämpligt avväges.

Vad departementschefen under förevarande avdelning av propositionen

nr 204 i övrigt anfört och föreslagit har icke givit utskottet anledning till erinran eller uttalande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

a) att riksdagen må medgiva, att bidrag av statsmedel må utgå till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet i huvudsaklig överensstämmelse med vad departementschefen förordat;

b) att motionerna I: 84 och II: 133 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

II. Anslagsberäkningar.

1:o **Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 1, s. 78), innebärande en anslagshöjning med 38 000 kronor, vilken betingas av anställandet av ytterligare en amanuens vid vardera biblioteket i Linköping och Skara, regleringen av befordringsgången för amanuenspersonalen och den allmänna löner regleringen, hemställer utskottet, att riksdagen må

1. godkänna följande avlöningsstat för stifts- och landsbiblioteken, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1947/48:

A v l ö n i n g s s t a t .

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	kronor 38 300
2. Avlöningar till icke-ordinarie personal .	» 37 600
3. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	» 4 600
	<hr/>
	Summa kronor 80 500;

2. till *Stifts- och landsbiblioteken: Avlöningar* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 80 500 kronor.

2:o **Understöd åt folkbiblioteksväsendet.** Kungl. Maj:t har (punkt 2, s. 78—83) föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1947/48 anvisa ett förslagsanslag av 2 818 500 kronor, innebärande en anslagshöjning med 477 500 kronor.

Det av Kungl. Maj:t föreslagna anslagsbeloppet fördelar sig på olika utgiftsposter på sätt framgår av följande uppställning, varvid inom parentes anges höjning eller sänkning i förhållande till innevarande budgetår:

1. Folk-, studiecirkel-, skol-, sjukhus-, trupp- förbands- och sjömansbibliotek, <i>förslagsvis</i>	kronor 2 270 500 (+ 153 600)
2. Biblioteksverksamhet bland svenskar i ut- landet, <i>förslagsvis</i> »	13 000
3. Centralbibliotek »	475 000 (+ 305 000)
4. Bidrag till vandringsbiblioteksverksamhet m. m. vid landsbiblioteken »	20 000 (+ 14 000)
5. Resekostnads- och traktamentsersättnin- gar vid biblioteksinspektion från lands- och centralbibliotek »	12 600 (+ 5 500)
6. Förmedlingsanstalter för vandringsbiblio- tek »	5 000 (— 1 000)
7. Tillägg till grundkatalog »	4 500
8. Tidskrifter »	4 500 (— 6 000)
9. Bibliotekskurser »	13 400 (+ 6 400)
<hr/> Summa kronor 2 818 500 (+ 477 500).	

Den under 1. förordade höjningen är föranledd av anslagsbelastningen å ifrågavarande post under budgetåret 1945/46.

Höjningen av anslagsposten till centralbibliotek sammanhänger med ett av utskottet i det föregående utan erinran lämnat förslag om höjning av det nu utgående årliga understödet till centralbiblioteken från 10 000 kronor till 25 000 kronor per bibliotek, varjämte medel beräknats för inrättande från och med den 1 januari 1948 av två nya centralbibliotek.

Anslagsposten till Bidrag till vandringsbiblioteksverksamhet m. m. vid landsbiblioteken — tidigare benämnd Vandringsbiblioteksförråd vid stifts- och landsbiblioteken — har föreslagits få nämnda ändrade rubrik med hänsyn till viss förordad utvidgning av verksamheten, avseende bland annat anordnande av bokbilsverksamhet samt väglednings- och upplysningsarbete.

Ur anslagsposten till tidskrifter utgår nu understöd till de tre tidskrifterna Biblioteksbladet, Folklig kultur och Studiekamraten med 3 500 kronor till envar. I enlighet med av folkbildningsutredningen framlagt förslag har departementschefen förordat, att understöden till tidskrifterna Folklig kultur och Studiekamraten i fortsättningen skola utgå ur det av utredningen föreslagna anslaget till Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m. Utskottet har tidigare lämnat utan erinran departementschefens förslag om höjning av understödet till vardera av de två sistnämnda tidskrifterna med 1 000 kronor till 4 500 kronor. Samma höjning föreslås nu understödet till tidskriften Biblioteksbladet böra undergå.

Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hemställer utskottet,

Utskottet.

att riksdagen må till *Understöd åt folkbiblioteksväsendet* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 818 500 kronor.

3:o) **Bidrag till bildningsverksamhet bland sjömän.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 3, s. 83 och 84), vilket innebär en anslagsminskning med 20 000 kronor, sammanhängande med att under förevarande anslag medel från och med nästa budgetår föreslås beräknade endast till det särskilda bidraget till svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till bildningsverksamhet bland sjömän* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 5 000 kronor.

4:o) **Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 4, s. 84—87), vilket innebär en anslagshöjning med 165 200 kronor, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 440 000 kronor.

5:o) **Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m.** Kungl. Maj:t har (punkt 5, s. 87) föreslagit riksdagen att till förenämnda ändamål för budgetåret 1947/48 anvisa ett anslag av 155 000 kronor.

Det förordade anslaget motsvarar det för innevarande budgetår anvisade anslaget till *Understöd för anordnande av flyttande folkhögskolekurser*, vilket är uppfört med 90 000 kronor. Den ändrade anslagsrubriken har förantletts av att beteckningen flyttande folkhögskolekurser numera synts oegentlig och ansetts böra ersättas av benämningen folkbildningskurser. Ur det för nästa budgetår begärda anslaget avses 30 000 kronor för understöd till Folkbildningsförbundet för konsulentverksamhet.

Utskottet. Utskottet, som biträder Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag, får hemställa,

att riksdagen må till *Understöd för anordnande av folkbildningskurser m. m.* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 155 000 kronor.

6:o) **Resekostnadsersättning åt föreläsare.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 6, s. 88) hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Resekostnadsersättning åt föreläsare* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 110 000 kronor.

7:o) **Understöd åt studiecirkelverksamhet.** Kungl. Maj:t har (punkt 7, s. 88—90) föreslagit riksdagen att till ifrågavarande ändamål för nästa budgetår anvisa ett förslagsanslag av 1 200 000 kronor.

Departementschefen har beträffande medelsbehovet under förevarande anslag anfört följande.

Jag har i det föregående förordat, att någon uppdelning mellan grundcirklar och bildningscirklar icke skall ske. Med tillämpning av de av mig i övrigt förordade grunderna för statsunderstödet utgående kommer studiecirkel, som är anordnad som lärarcirkel och har en studietid av 20 studietimmar, ett medlemsantal av 5 och kostnader för studieplaner och grundböcker av minst 10 kronor per medlem, att erhålla ett statsunderstöd av $(20 \times 3 + 5 \times 5 =)$ 85 kronor. Studiecirkel, som begagnar sig av korrespondenskurs, erhåller i understöd, ledararvode inräknat, $(50 + 20 \times 1 =)$ 70 kronor. Studiecirkel, som arbetar som diskussions- eller läsecirkel, erhåller ett ledararvode om 20 kronor samt understöd för studieplaner och grundböcker om $(5 \times 5 =)$ 25 kronor eller sammanlagt 45 kronor. Med utgångspunkt från dessa cirkeltyper skulle understödet för sammanlagt 6 000 lärarcirklar uppgå till $(6\,000 \times 85 =)$ 510 000 kronor, för 6 750 korrespondencirklar till $(6\,750 \times 70 =)$ 472 500 kronor samt för 4 250 diskussions- eller läsecirklar till $(4\,250 \times 45 =)$ 191 250 kronor. Med tillämpning av utredningens beräkningsgrunder skulle sålunda det sammanlagda anslagsbehovet för till Samverkande bildningsförbunden anslutna cirklar uppgå till $(510\,000 + 472\,500 + 191\,250 =)$ 1 173 750 kronor. I förhållande till utredningens beräkning innebär detta en merkostnad av omkring 45 000 kronor.

I fråga om såväl utredningens beräkning som den av mig här gjorda är att märka, att hänsyn därvid icke tagits till eventuellt förekommande ungdomscirklar med dessas något fördelaktigare understödsgrunder. Enligt utredningens av mig förordade förslag kommer vidare understöd att utgå dels till studiecirkelverksamhet inom andra organisationer än de nu till Samverkande bildningsförbunden anslutna, dels till fristående studiecirklar. Utredningen har med hänsyn härtill uppskattat det sammanlagda anslagsbehovet till 1 200 000 kronor. Vid bifall till de av mig förordade understödsgrunderna skulle, såsom framgår av vad jag nyss anfört, beloppet behöva ökas med omkring 45 000 kronor. Därest anslaget för här ifrågavarande ändamål i enlighet med vad jag tidigare förordat erhåller karaktär av förslagsanslag, anser jag emellertid med hänsyn till osäkerheten i de beräkningsgrunder, som i ett fall som detta måste komma till användning, icke tillräckliga skäl föreligga för att frångå utredningens uppskattning av anslagsbehovet. Jag förordar därför, att anslaget uppföres med 1 200 000 kronor.

Utskottet, som icke funnit anledning till erinran beträffande departementschefens anslagsberäkningar, tillstyrker, att förevarande anslag för nästa budgetår uppföres med det av departementschefen förordade beloppet, 1 200 000 kronor. Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må till *Understöd åt studiecirkelverksamhet* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 200 000 kronor.

Utskottet.

8:o) **Understöd för anordnande av s. k. universitetscirklar.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 8, s. 90 och 91), vilket avser anvisande av ett anslagsbelopp av 30 000 kronor för anordnande av 14—16 universitetscirklar, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Understöd för anordnande av s. k. universitetscirklar* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

9:o) **Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 9, s. 91 och 92), vilket avser en medelsanvisning av dels 15 000 kronor för anordnande genom skolöverstyrelsens försorg av utbildningskurser för studieledare, dels 10 000 kronor för nya bildningsformer inom det folkliga bildningsarbetet, dels 15 000 kronor för bildningspropaganda på landsbygden, dels 10 000 kronor såsom bidrag till enskilda studier genom korrespondens, dels ock 9 000 kronor till understöd med 4 500 kronor till vardera av tidskrifterna *Folklig kultur* och *Studiekamraten*, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Utbildning av studieledare för folkbildningsarbetet m. m.* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 59 000 kronor.

10:o) **Bidrag till inköp av film- och radioapparater för föreläsningsoch studielokaler.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 10, s. 92), vilket avser en medelsanvisning av 20 000 kronor såsom bidrag till inköp av filmapparater och 10 000 kronor såsom bidrag till inköp av radioapparater, hemställer utskottet,

att riksdagen må till *Bidrag till inköp av film- och radioapparater för föreläsningsoch studielokaler* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 30 000 kronor.

11:o) **Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader.** Kungl. Maj:t har (punkt 11, s. 92 och 93) föreslagit riksdagen att till förenämnda ändamål för budgetåret 1947/48 anvisa ett anslag av 500 000 kronor.

Det förordade anslaget motsvarar det för innevarande budgetår anvisade anslaget till Bidrag till vissa bildningsförbund för organisations- och administrationskostnader, vilket är uppfört med 82 000 kronor. Ur detta anslag utgå nu bidrag med 55 000 kronor till arbetarnas bildningsförbund, med 12 000 kronor till svenska landsbygdens studieförbund, med 7 000 kronor till tjänstemännens bildningsverksamhet, med 3 000 kronor till studieförbundet medborgarskolan och med 5 000 kronor till folkuniversitetets nämnd.

De nio nuvarande studieförbundens utgifter för bildningsverksamheten under budgetåret 1947/48 ha beräknats sålunda.

Studieförbund	Studierektor, allmänna omkostnader	Instruktörer	Studieledar- kurser	Summa
Arbetarnas bildningsförbund	134 000	226 000	81 000	441 000
Godtemplarordens studieförbund	20 200	5 500	5 900	31 600
Jordbrukareungdomens förbund	23 280	—	24 730	48 010
Nationaltemplarordens studieförbund	18 500	4 000	5 500	28 000
Studieförbundet medborgarskolan	38 000	29 000	27 400	94 400
Svenska landsbygdens studieförbund	61 000	26 000	32 000	119 000
Sveriges blåbandsförening	1 530	2 000	7 170	10 700
Sveriges kristliga bildningsförbund	11 700	24 000	37 000	72 700
Tjänstemännens bildningsverksamhet	25 000	25 000	20 000	70 000
Summa kronor	333 210	341 500	240 700	915 410

I anslutning härtill har *utredningen* anfört följande.

Sammanlagt kunna alltså de nio nuvarande studieförbundens utgifter för bildningsverksamheten under budgetåret 1947/48 beräknas till 915 410 kronor. Statsunderstödet för förbundens organisations- och administrationskostnader skulle alltså komma att utgöra 457 705 kronor. Utöver det belopp, som i enlighet med sammanställningen kan komma att utgå till arbetarnas bildningsförbund, torde till detta på samma sätt som nu böra utgå bidrag för anordnande av instruktionskurser för sjömän samt för anställande av folkbildningsinstruktörer för sjömän. Detta bidrag torde liksom under innevarande budgetår böra utgå med 17 300 kronor. Vid beräkningen av anslagets storlek bör vidare hänsyn tagas till att ytterligare studieförbund torde komma att godkännas och därigenom bliva berättigade till understöd för sina organisations- och administrationskostnader. Utredningen erinrar om att folkuniversitetets nämnd redan på åtnjuter statsunderstöd. Med hänsyn till nu nämnda omständigheter synes anslaget böra beräknas till 500 000 kronor.

Departementschefen har ansett sig böra godtaga de sålunda gjorda anslagsberäkningarna.

Utskottet, som biträder departementschefens förslag om uppförande av ifrågakvarande anslag med 500 000 kronor, hemställer,

Utskottet.

att riksdagen må till *Bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 500 000 kronor.

12:o) **Bidrag till verksamheten vid hemgårdar. Bidrag till verksamheten vid studiehem.** I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 12, s. 94), vilket beträffande båda anslagen innebär oförändrad medelsanvisning, hemställer utskottet,

att riksdagen må för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till *Bidrag till verksamheten vid hemgårdar* ett anslag av 30 000 kronor;

b) till *Bidrag till verksamheten vid studiehem* ett anslag av 30 000 kronor.

13:o) **Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande.** Kungl. Maj:t har (punkt 13, s. 94—102) föreslagit riksdagen att till ifrågakvarande ändamål för budgetåret 1947/48 anvisa ett anslag av 455 500 kronor, innebärande en anslagshöjning med 99 800 kronor.

Skolöverstyrelsen har för nästa budgetår föreslagit en höjning av anslaget med 107 200 kronor. Av följande sammanställning framgå dels för budgetåren 1939/40 och 1946/47 för olika ändamål anvisade anslagsmedel, dels ock för nästa budgetår av respektive organisationer begärda och av överstyrelsen tillstyrkta bidrag.

Anslagets ändamål	Beviljat bidrag för budgetåret		För budgetåret 1947/48	
	1939/40 kronor	1946/47 kronor	begärt bidrag kronor	av överstyrelsen tillstyrkt bidrag (ökning resp. minskning) kronor
1. Anordnande av en allmän utbildningskurs i alkoholfrågan för studie- och ungdomsledare m. fl.	11 000	11 000	11 000	11 000
2. Föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m.	140 000	90 000	130 000	120 000 (+ 30 000)
3. Fortbildningskurs för lärare vid högre skolor	—	8 000	8 000	8 000
4. Undersökning av effektiviteten av olika former för upplysningsverksamhet i alkoholfrågan	—	—	5 000	—
5. Anskaffande av upplysningsfilmer i alkoholfrågan	—	—	15 000	15 000 (+ 15 000)
6. Främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet	50 000	50 800	68 000	65 000 (+ 14 200)
7. Främjande av de kristna samfundens nykterhetsrörelses verksamhet	5 000	10 000	20 000	12 400 (+ 2 400)
8. Främjande av Svenska sällskapets för nykterhet och folkuppföstran verksamhet	3 425	2 000	2 000	2 000
9. Främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studie- och ungdomsverksamhet	33 000	35 000	46 000	46 000 (+ 11 000)
10. Främjande av Sveriges godtemplares ungdomsförbunds verksamhet	2 000	2 000	5 600	3 000 (+ 1 000)
11. Främjande av Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet	10 000	10 000	13 000	12 000 (+ 2 000)

Anslagets ändamål	Beviljat bidrag för budgetåret		För budgetåret 1947/48	
	1939/40 kronor	1946/47 kronor	begärt bidrag kronor	av överstyrelsen tillstyrkt bidrag (ökning resp. minskning) kronor
12. Främjande av Nationaltemp-larordens studie- och ungdoms- verksamhet	11 500	11 500	20 000	14 000 (+ 2 500)
13. Främjande av nykterhetsorga- nisationen Verdandis studie- och ungdomsverksamhet	5 000	5 000	6 500	6 000 (+ 1 000)
14. Främjande av Sveriges stude- rande ungdoms helykterhets- förbunds verksamhet	8 000	8 500	11 000	11 000 (+ 2 500)
15. Främjande av nykterhetsföre- ningen Vita Bandets upplys- nings- och ungdomsverksamhet	6 000	6 000	6 500	6 000
16. Främjande av Sveriges lärares nykterhetsförbunds verksamhet	8 500	8 500	11 000	10 000 (+ 1 500)
17. Främjande av Svenska läkarnas nykterhetsförbunds verksamhet	3 000	3 000	10 000	6 000 (+ 3 000)
18. Främjande av järnvägsmännens nykterhetsförbunds verksamhet	5 000	4 900	7 500	6 000 (+ 1 100)
19. Främjande av Sveriges polis- mäns helykterhetsförbunds verksamhet	1 000	—	—	—
20. Främjande av Svenska tull- männens helykterhetsförbunds verksamhet	500	—	—	—
21. Främjande av motorförarnas helykterhetsförbunds verk- samhet	19 000	19 000	30 000	23 000 (+ 4 000)
22. Bidrag till uppehållande av in- ternationella byråns i Lausanne för alkoholismens bekämpande (Bureau internationale contre l'alcoolisme) verksamhet	3 500	5 500	5 500	5 500
23. Instrukörer för nykterhetsupp- lysning	42 000	60 000	73 000	72 500 (+ 12 500)
24. Anordnande av instruktions- kurser för lärare för nykter- hetsundervisningen	7 500	—	—	—
25. Främjande av Kvinnoförening- arnas samarbetskommittés för nykterhetsfrågor verksamhet .	—	—	ej bestämt belopp	1 000 (+ 1 000)
26. Främjande av nykterheten på andra än ovan anförda sätt och motarbetande av dryckeskaka- pens följder	3 375	5 000	—	7 500 (+ 2 500)
Summa kronor	378 300	355 700	504 600	462 900 (+ 107 200)

Beträffande posten nr 7 har överstyrelsen anfört bland annat följande.

7. De kristna samfundens nykterhetsrörelse (DKSN) begär en höjning av bidraget från 10 000 till 20 000 kronor. Av sistnämnda belopp avser DKSN disponera 5 000 kronor till sin barn- och ungdomsverksamhet, 7 000 kronor till sin allmänna upplysningsverksamhet, 2 000 kronor för anordnande av en speciell instruktionskurs för ungdoms- och församlingsledare, 2 000 kronor till speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade samt 4 000 kronor såsom bidrag till inspelning av en ny upplysningsfilm i nykterhetsfrågan. Konsulenten föreslår, att bidraget höjes med 2 400 kronor till 12 400 kronor så att DKSN erhåller 6 500 kronor för sin allmänna upplysningsverksamhet, 3 900 kronor för sin ungdomsverksamhet och 2 000 kronor för den planerade instruktionskursen för ungdoms- och församlingsledare. Det begärda beloppet å 2 000 kronor till speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade anser sig konsulenten ej kunna tillstyrka. Att DKSN anordnar en sommarkurs för präster och predikanter m. fl., således åhörare hämtade ur dess egna led, anser konsulenten motiverat på grund av de speciella synpunkter, DKSN önskar få företrädda. Vad länskurserna beträffar, till vilka skulle inbjudas förutom representanter från de kristna samfunden även andra för kursprogrammet intresserade, finner konsulenten, att DKSN inkräktar alltför mycket på de arbetsområden, som uppdragits åt centralförbundet för nykterhetsundervisning, och finner ett dylikt dubbelarbete ej rationellt och lämpligt. Vore DKSN i behov av någon speciell dylik kurs, kunde denna enligt konsulentens mening med större utbyte anordnas i samarbete med centralförbundet. Ej heller de 4 000 kronor, som begäras som bidrag till inspelning av en ny upplysningsfilm i nykterhetsfrågan, anser sig konsulenten kunna tillstyrka, utan förordar att anslag för detta ändamål lämnas till centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Med instämmande i konsulentens synpunkter får skolöverstyrelsen för budgetåret 1947/48 tillstyrka ett anslag till DKSN på 12 400 kronor, varav 6 500 kronor för DKSN:s upplysningsverksamhet, 3 900 kronor för dess ungdomsverksamhet och 2 000 kronor för anordnande av en sommarkurs för präster, predikanter m. fl.

De kristna samfundens nykterhetsrörelse har i skrivelse den 13 januari 1947 framhållit önskvärdheten av att organisationen erhöle högre bidrag till sin upplysnings- och ungdomsverksamhet än skolöverstyrelsen föreslagit. Organisationen har därvid framhållit, att den icke kunde godtaga de skäl, som från överstyrelsens sida anförts mot det begärda bidraget för anordnande av speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade. De olika nykterhetssällskapen hade sedan flera år tillbaka anordnat ett flertal liknande kurser utan att detta mött något hinder, trots att dessa i olikhet mot organisationen tillhörde centralförbundet för nykterhetsundervisning. Detta förbunds allmänna upplysningskurser kunde icke anses motsvara organisationens önskemål.

I skrivelsen framhålles vidare, bland annat, att en jämförelse mellan de bidrag, som utginge till de olika organisationerna, visade, att de kristna samfundens nykterhetsrörelse, vars ungdomsrörelse vore en av landets allra

största, åtnjöte ett väsentligt mindre understöd för sin barn- och ungdomsverksamhet än de övriga organisationerna.

Departementschefen har för egen del anfört följande.

Förevarande anslag, som för budgetåret 1939/40 var uppfört med 378 300 kronor, sänktes därefter under de två följande budgetåren till 229 800 kronor, med vilket belopp anslaget alltså var uppfört för budgetåret 1941/42. Anslaget har därefter successivt höjts till det nuvarande beloppet, 355 700 kronor. De till de särskilda nykterhetsorganisationerna utgående bidragen uppgå nu i stort sett till samma belopp som före kriget. Däremot är den betydelsefulla anslagsposten till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m. alltjämt starkt beskurin. Denna post, som för budgetåret 1939/40 var upptagen med 140 000 kronor, är nu uppförd med 90 000 kronor.

Skolöverstyrelsen har nu föreslagit en höjning av anslaget för nästa budgetår med 107 200 kronor. Härav belöpa 30 000 kronor å nyssnämnda anslagspost till föreläsnings- och instruktionsverksamhet för nykterhetens främjande m. m. och 15 000 kronor å en ny anslagspost, avseende bidrag till centralförbundet för nykterhetsundervisning för anskaffande av upplysningsfilmer i alkoholfrågan. Den föreslagna anslagshöjningen i övrigt avser huvudsakligen bidragen till de särskilda nykterhetsorganisationerna och har främst motiverats med de ökade utgifterna på grund av penningvärdets försämring men även i viss mån med beräknade ökade utgifter för utvidgning och intensifiering av vederbörande organisationers verksamhet.

Jag anser mig böra biträda överstyrelsens förslag med i det följande angivna förändringar. De kristna samfundens nykterhetsrörelse har för nästa budgetår begärt en höjning av det till organisationen nu utgående bidraget med 10 000 kronor till 20 000 kronor. Av sistnämnda belopp ha 2 000 kronor beräknats såsom bidrag till anordnande av speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade och 4 000 kronor såsom bidrag till inspelning av en upplysningsfilm i nykterhetsfrågan. Skolöverstyrelsen har avstyrkt medelsanvisning för sistnämnda två ändamål. Då jag icke kan finna de skäl bärande, vilka av överstyrelsen åberopats till stöd för dess avstyrkande av det begärda bidraget till anordnande av nämnda kurser, anser jag mig böra förorda, att bidrag för ändamålet anvisas med begärt belopp. Den film, för vilken bidrag begärts, är nu inspelad. Jag har varit i tillfälle att se filmen och har därvid funnit den vara värdefull. Jag anser mig därför böra tillstyrka, att 4 000 kronor beräknas såsom bidrag till kostnaderna för dess inspelning. Då de kristna samfundens under de senaste åren starkt utvidgade nykterhetsrörelse även med den av överstyrelsen förordade höjning av bidraget till organisationen synes intaga en i jämförelse med andra större nykterhetsorganisationer missgynnad ställning i statsbidragshänseende i fråga om dess allmänna upplysnings- och ungdomsverksamhet, anser jag mig vidare böra förorda, att såsom bidrag till dessa ändamål beräknas 12 000 kronor mot av överstyrelsen föreslagna 10 400 kronor för samma ändamål. Vad jag sålunda förordat innebär en anslagshöjning i förhållande till skolöverstyrelsens förslag med 7 600 kronor.

Från förevarande anslag åtnjuta nu, såsom förut nämnts, godtemplarorden, nationaltemplarorden och Sveriges blåbandsförening understöd till

sin studieverksamhet. Enligt folkbildningsutredningens förslag, som jag anser mig böra biträda, böra de nu till nämnda organisationer utgående bidragen till studieverksamheten minskas med sammanlagt 15 000 kronor vid bifall till utredningens av mig i det föregående tillstyrkta förslag i fråga om bidrag till studieförbund för organisations- och administrationskostnader.

Ifrågavarande anslag bör vid bifall vad jag under denna punkt förordat för nästa budgetår uppföras med $(355\ 700 + 107\ 200 + 7\ 600 - 15\ 000 =)$ 455 500 kronor, vilket innebär en anslagshöjning med 99 800 kronor.

Till stöd för det i *motionerna I:38* och *II:64* gjorda yrkandet om anvisande av 12 000 kronor till nykterhetsfrämjande verksamhet bland sjömännen har anförts bland annat följande.

Sedan länge har det varit klagomål rörande nykterhetstillståndet bland besättningsmännen ombord å de svenska fartygen. Många gånger har det från fartygsbefällets sida framförts ganska grava anmärkningar mot besättningsmän för spritmissbruk.

Inom organisationerna ha vidtagits åtgärder för att stävja spritmissbruket, men ännu kvarstår problemet olöst. De ombordanställdas organisationer ha tillsammans med Sveriges redareförening bildat en s. k. bestraffningsnämnd, vilken behandlar de till denna inkomna klagomålen, undersöker de särskilda fallen och meddelar varningar eller vidtager strängare åtgärder mot personer som misskött sig ombord. Denna nämnd tager upp klagomål som riktats mot såväl befäl som manskap. Många personer ha blivit avstängda från utövande av sjömansyrket inom till Sveriges redareförening anslutna fartyg. Denna nämnds arbete är inriktat på lång sikt. De ombordanställdas organisationer ha även i förebyggande syfte vidtagit åtgärder mot spritmissbruket, men dessa åtgärder ha givetvis icke kunnat lämna något påtagbart resultat enär man icke haft möjlighet fortsätta med sådant arbete i den utsträckning som varit önskvärd.

På frivillighetens väg har det bildats tvenne I. O. G. T.-loger för sjömän, »Vinga fyr» i Göteborg och »Ledfyren» i Stockholm. Dessa loger ha emellertid — närmast på grund av ekonomiska svårigheter — icke möjlighet bedriva en så omfattande verksamhet som önskvärdt vore. Då här endast kan ifrågakomma anlita det av frivilliga krafter för utförandet av det omfattande arbete som erfordras kan resultatet heller icke bliva så storartat.

I de statistiska redogörelserna från alkoholistanstalterna finner man att ett stort antal sjömän varit omhändertagna för vård å dessa anstalter. Frågan är om icke vid vissa anstalter sjömännen procentuellt i förhållande till kårens storlek utgöra den största gruppen vårdtagare.

Av vad i det förestående framhållits torde klart framgå att förhållandena på berörda område äro sådana att något ytterligare måste göras i förebyggande syfte. Redan 1938 väcktes i båda kamrarna likalydande motioner om åtgärder i nykterhetsfrämjande syfte bland sjömännen. I motionerna, nr 14 i första och nr 20 i andra kammaren, hemställdes om ett anslag av 5 000 kronor för denna verksamhet. Något resultat av denna framställning har ännu icke åstadkommit.

Ifrågasätts kan om man med ett så lågt belopp som 5 000 kronor kan nå det resultat man önskar. Säkerligen skulle bästa och effektivaste resultatet kunna nås om för den nykterhetsfrämjande verksamheten bland sjö-

männen anställdes en person, helt avlönad av staten, som helt finge ägna sig åt uppgiften. Denna person måste också ha möjlighet att resa till de olika hamnarna för att där, med hjälp av frivilliga krafter, organisera nykterhetsarbetet bland våra sjömän. Hans verksamhet kunde lämpligen knytas till något nykterhetssällskap.

Utskottet tillstyrker bifall till vad departementschefen under förevarande punkt föreslagit. Med anledning av departementschefens förslag om ett bidrag av 2 000 kronor till de kristna samfundens nykterhetsrörelse för anordnande av speciella länskurser för kommunalt och socialt engagerade vill utskottet framhålla, att utskottet förutsätter, att dessa kurser anordnas efter lämpligt samråd med centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Utskottet.

En lämpligt tillrättalagd nykterhetsfrämjande verksamhet bland sjömännen anser utskottet kunna bli av stort värde. Utskottet finner sig likväl icke böra tillstyrka bifall till motionerna I: 38 och II: 64. Innan riksdagen fattar beslut om anvisande av särskilda medel till berörda ändamål, synes det nämligen utskottet erforderligt icke blott att de för saken intresserade först tagit under noggrant övervägande formerna för den nykterhetsfrämjande verksamhetens bedrivande, vilket lämpligen torde kunna ske genom samråd med någon eller några av de redan existerande nykterhetsorganisationerna, utan också att frågan i behörig ordning prövats av de för nykterhetsupplysningens bedrivande närmast ansvariga myndigheterna.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 38 och II: 64, till *Bidrag till undervisnings- och upplysningsverksamhet m. m. för nykterhetens främjande* för budgetåret 1947/48 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 455 500 kronor.

Stockholm den 30 maj 1947.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 157.
